

ТЕТЯНА БОЛОТНИКОВА

ORCID ID: 0009-0003-2826-2491

btania92@ukr.net

кандидат педагогічних наук, доцент, докторант

Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти»

Херсонської обласної ради

вул. Покришева, 41, м. Херсон

ПРО ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ФІЗКУЛЬТУРНА ОСВІТА» У СИСТЕМІ ШКІЛЬНОГО ТА ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ПІДЛІТКІВ

Актуальність. Незважаючи на будь-які кризові ситуації, навчання, виховання та розвиток дітей має не тільки не зупинятися, але й адаптуватися до умов, які склались. Фізичне виховання та фізичний розвиток є фундаментом для гармонійного становлення особистості. Для зазначеної гармонізації в сучасній науці «фізичне» представлено з боку культури – фізична культура, з боку виховання – фізичне виховання, відповідно повинно бути розглянуто з погляду освіти – фізкультурна освіта.

Мета статті – визначення змісту понять «фізкультурна освіта» та «фізкультурна освіта підлітків» крізь призму базової термінології фізичної культури та спорту.

Методи дослідження: пошуково-евристичний і бібліографічний методи, узагальнення фактичного матеріалу.

Автором проаналізовані: Державний стандарт базової середньої освіти, Закон України «Про позашкільну освіту», Закон України «Про освіту», Закон України «Про фізичну культуру і спорт», Конституція Всесвітньої організації охорони здоров'я, наукові праці фундаторів української науки з фізичної культури та спорту – Б.М. Шияна, Т.Ю. Круцевич. Висвітлені складники здорового способу життя, фізичної культури та фізичного розвитку, а також представлена вікова періодизація, яка містить такі періоди: новонароджений, немовля, ранній дитячий вік, переддошкільний період, дошкільний період, молодший шкільний вік, підлітковий вік і вік старшокласників. Викладено матеріал, який сприяє розумінню особливостей підліткового періоду та ролі шкільної та позашкільної освіти у процесі розвитку підлітка, фізичного зокрема. Визначенні у статті поняття «фізкультурна освіта» та «фізкультурна освіта підлітків» можуть бути використані в системі шкільного та позашкільного навчання.

Робота складається з п'яти рисунків і однієї таблиці.

Серед перспективних напрямів подальших досліджень особливу увагу необхідно приділити ретроспективному аналізу фізкультурної освіти на різних етапах становлення, розвитку фізкультурної освіти підлітків в умовах реформування базової освіти, а також аналізу сучасного стану фізкультурної освіти дітей підліткового віку у шкільних і позашкільних навчальних закладах інших країн.

Ключові слова: фізкультурна освіта, фізкультурна освіта підлітків, фізична підготовка, фізична культура, фізичне виховання.

ТЕТЯНА БОЛОТНИКОВА

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Doctoral Student

Municipal Higher Educational Institution "Kherson Academy of Continuing Education"

of Kherson Regional Council

41 Pokrysheva str., Kherson

ON THE CONTENT OF THE CONCEPT OF "PHYSICAL EDUCATION" IN THE SYSTEM OF SCHOOL AND OUT-OF-SCHOOL EDUCATION OF ADOLESCENTS

Relevance of the topic. Today, in the conditions of a crisis situation and war, the system of education and upbringing of children requires more attention, because they will face serious tasks related to restoration and revival. A physically and mentally developed, properly tempered personality will be able to cope with this. Taking this into account, the issues of physical development and physical education of children become important. The system of physical education is quite developed, but adapting the system to the realities of the present, making a forecast for the coming years becomes the number one task. Therefore, the physical fitness of children should be considered not only through the prism of physical culture and physical education, but also through the prism of physical education. **The purpose** of the article is the

formation of the content of the concepts of "physical education" and "physical education of adolescents" through the prism of the basic terminology of the physical education and sports industry.

The article reveals the concepts of physical culture, physical education, physical development, physical training, on the basis of which the terminology of physical education and physical education of adolescents is formed, which can be used in the system of school and extracurricular education.

The work consists of five figures and one table. **Research methods:** search-heuristic, bibliographic, generalization of factual material.

Results. To cover the topic, the author analyzed the State Standard of Basic Secondary Education, the Law of Ukraine "On Extracurricular Education", the Law of Ukraine on Education, the Law of Ukraine "On Physical Culture and Sports", the Constitution of the World Health Organization; also analyzed the scientific works of the founders of Ukrainian science on physical culture and sports – Bohdan Shiyan, Tatyana Krutseвич.

The components of a healthy lifestyle, physical culture and physical development are shown, and age periodization is presented, containing the following periods: newborn, infant, early childhood, two preschool periods, primary school age, adolescence and the age of high school students. The material presented contributes to understanding the characteristics of adolescence and the role of school and extracurricular education in the process of adolescent development, physical in particular.

Among the promising areas of further research, special attention should be paid to a retrospective analysis of physical education at different stages of formation, the development of physical education for adolescents in the context of reforming basic education, as well as an analysis of the current state of physical education for children in school and extracurricular educational institutions in other countries.

Key words: physical education, physical education of adolescents, physical training, physical culture, physical education.

Постановка науково-практичної проблеми. В умовах кризової ситуації та війни система навчання та виховання дітей потребує більшої уваги, адже перед ними постануть серйозні завдання, пов'язані з відбудовою та відродженням. З таким може впоратись фізично та психічно розвинена особистість. З огляду на це важливими стають питання фізичного розвитку та фізичного виховання дітей. Система фізичного виховання досить розвинена, але адаптувати систему під реалії сьогодення, зробити прогноз на найближчі роки стає завданням номер один. Саме тому фізична підготовленість дітей має розглядатись не тільки крізь призму культури, фізичної зокрема, не тільки крізь призму виховання, фізичного зокрема, але і крізь призму фізкультурної освіти.

Мета статті полягає у визначенні змісту понять «фізкультурна освіта» та «фізкультурна освіта підлітків» крізь призму базової термінології фізичної культури та спорту.

Актуальність і новизна дослідження. Незважаючи на будь-які кризові ситуації, навчання, виховання та розвиток дітей мають не тільки не зупинятися, але і адаптуватися до умов, які склалися. Фізичне виховання та фізичний розвиток є фундаментом для гармонійного становлення особистості. Для зазначеної гармонізації в сучасній науці «фізичне» представлено з боку культури – фізична культура, з боку виховання – фізичне виховання, відповідно має бути розглянуто з погляду освіти – фізкультурна освіта. У роботі проаналізовані поняття «фізична культура», «фізичне виховання», «фізичний розвиток», «фізична підготовка», зміст Державного стандарту та деяких законів України, на базі яких визначені поняття «фізкультурна освіта» та «фізкультурна освіта підлітків».

Зв'язок теми статті з важливими науково-практичними завданнями. Ухвалення Закону «Про освіту» сприяло підтриманню, а головне, незворотності реформування системи освіти України. «Нова українська школа» (далі – НУШ) виступила ключовою реформою Міністерства освіти і науки України, головна мета якої полягає не тільки у формуванні знань, але й формуванні навичок їх використання. Реформа НУШ в базовій школі припала на початок бойових дій, проте робота з удосконалення системи навчання все одно продовжується.

У Державному стандарті базової середньої освіти одним із пунктів реалізації мети зазначено: «<...> формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту; <...>» [3, с. 2], а однією із ключових компетентностей визначено «<...> дбайливе ставлення до особистого, соціального здоров'я, усвідомлення особистих відчуттів і почуттів, здатність дослухатися до внутрішніх потреб; дотримання здорового способу життя; <...>» [3, с. 4]. Закон України про позашкільну освіту (ухвалений у 2000 р.) висуває такі завдання, спрямовані на підтримання високого рівня здоров'я молоді: «<...> створення умов для творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку вихованців, учнів і слухачів; <...> формування у вихованців, учнів і слухачів свідомого й відповідального ставлення до власного здоров'я; <...> формування здорового способу життя вихованців, учнів і слухачів; <...>» [8, с. 6–7]. Питання

здоров'язбереження та фізичного розвитку, які базуються на фізичній культурі, фізичному вихованні та фізичній підготовці, є пріоритетними для країни.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Проблематика фізичної підготовки, фізичного виховання та розвитку, а також фізичної культури загалом висвітлена у значній кількості наукових робіт, зокрема в доробках Б.М. Шияна, Т.Ю. Круцевич, Н.С. Пангелової, О.І. Шиян, Н.В. Москаленко, Г.М. Шамардіної, О.А. Томенка, І.Г. Рощина, А.Ю. Старченко й інших. Проте зміст понять «фізкультурна освіта», «фізкультурна освіта підлітків» визначається в поодиноких джерелах вітчизняної науки та потребує уточнення.

У дисертації «Теоретико-методологічні основи неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді» [12] О.А. Томенко пропонує поняття «неспеціальна фізкультурна освіта учнівської молоді», під яким розглядається «<...> різновид фізичної культури, педагогічний процес, що здійснюється як цілеспрямовано, у середніх загальноосвітніх навчальних закладах, спортивних та фізкультурно-оздоровчих клубах і секціях, так і не досить цілеспрямовано, під час побутової, оздоровчо-рекреаційної діяльності, у системі спорту для всіх з метою сприяння формуванню фізичної культури особистості через засвоєння цінностей фізичної культури, опанування специфічних знань, формування відповідної мотивації та рухових навичок, що не надані від народження». У дисертаційній роботі О.А. Томенка обґрунтована «концептуальна модель неспеціальної фізкультурної освіти», яка складається із двох рівнів (змістовно-процесуальний і персоніфіковано-результативний) і п'яти складових частин (теоретична, практична, аксіологічна, рухова, здоров'язбережувальна).

У навчальному посібнику «Основи теорії і методики фізичного виховання» [14] Г.М. Шамардіна розглядає неспеціальну фізкультурну освіту «<...> як процес формування спеціальних знань, умінь, рухових навичок, так і розвиток фізичних здібностей людини».

У наукових роботах Б.М. Шияна та Т.Ю. Круцевич розкриваються поняття фізичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз законів і державних стандартів освіти дозволяє підтвердити, що здоров'я є найголовнішою цінністю для людини та дитини, ставлення до якого формується з перших років і протягом життя. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, «здоров'я – це стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів» [16], на нього впливають різні чинники, зокрема спосіб життя, медичне обслуговування, екологія, а також генетичні чинники. 50% валеологи, лікарі й інші експерти з питань здоров'язбереження віддають саме способу життя, як ключовому чиннику, змістове наповнення якого представлено на рисунку 1.

З огляду на тематику нашого дослідження, цікавою для нас є саме фізична активність, яка визначається Всесвітньою організацією охорони здоров'я як будь-яка локомоція опорно-руховим апаратом людини через витрати енергії [15]. Фундаментом фізичної активності виступають фізична культура, фізичне виховання та фізична підготовка, спорт.

У системі шкільної та позашкільної освіти поняття «фізична культура» найчастіше розуміють як частину загальної культури суспільства та шкільну дисципліну, «фізична підготовка», «фізична підготовленість», «фізичне виховання», «фізичний розвиток», проте поняття «фізкультурна освіта» трапляється

Рис. 1. Складники способу життя

в поодиноких джерелах. У монографії «Фізкультурна освіта старших дошкільнят: інноваційна технологія» автори О.А. Томенко, А.Ю. Старченко [11] вживають поняття «фізкультурна освіта» суто стосовно дітей дошкільного віку. У словнику-довіднику основних термінів і понять з теорії та методики фізичного виховання і спорту [5] автором розкривається поняття «фізична освіта», яке трактується як «<...> системне засвоєння людиною раціональних способів управління своїми рухами, набуття таким шляхом необхідного в житті фонду рухових умінь, навичок і пов'язаних із ними знань». У працях Б.М. Шияна під фізичною освітою розуміють «<...> засвоєння людиною у процесі спеціального навчання системи раціональних способів керування своїми рухами, необхідного в житті фонду рухових умінь, навичок і пов'язаних із ними знань» [13, с. 22].

Для кращого розуміння поняття «фізкультурна освіта» звертаємо увагу на поняття «освіта». Так, в «Українському педагогічному словнику» С.У. Гончаренка [2] визначено: «освіта – це духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також процес виховання, самовиховання, впливу, шліфування, тобто процес формування обличчя людини» [2]. За визначенням, ухваленим на XX сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО [15], під освітою розуміються «<...> процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, за яких вона досягає соціальної зрілості й індивідуального зростання». Згідно із Законом України «Про освіту» (ухвалений 5 вересня 2017 р.) [10], «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави» [10]. У навчальному посібнику «Педагогіка» [1] Н.П. Волкова пропонує таке визначення поняття «освіта»: «освіта – процес засвоєння систематизованих знань і формування на їх основі світогляду, розвитку пізнавальних можливостей, а також набуття вмій і навичок для практичного застосування загальноосвітніх і професійних знань» [1, с. 14].

У процесі проведення аналізу найголовнішого, найбільш широкого та збірного поняття «фізична культура» звертаємо увагу на трактування його Б.М. Шияном і Т.Ю. Круцевич. У підручнику «Теорія і методика фізичного виховання школярів» Б.М. Шиян презентує фізичну культуру як складову частину загальної культури суспільства, яка спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування особистості [13, с. 13], а також як «<...> сукупність досягнень суспільства у створенні та раціональному використанні спеціальних засобів, методів і умов цілеспрямованого фізичного та духовного вдосконалення людини» [13, с. 14]. У підручнику для студентів вищих навчальних закладів «Теорія і методика фізического воспитания» Т.Ю. Круцевич зазначає, що «фізична культура – це частина загальної культури, сукупність спеціальних духовних і матеріальних цінностей, способів їх виробництва та використання з метою оздоровлення людей і розвитку їхніх фізичних здібностей» [4]. Виходячи зі ст. 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт», «фізична культура – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя» [9, с. 5], до складу якої входять напрями, представлені на рисунку 2.

Рис. 2. Складники фізичної культури

В «Українському педагогічному словнику» С.У. Гончаренка під фізичною культурою розуміється частина культури суспільства, що включає систему фізичного виховання та сукупність спеціальних наукових знань і матеріальних засобів, необхідних для розвитку фізичних здібностей людини, зміцнення її здоров'я [2], до складу якої входять категорії, представлені на рисунку 3.

Для формування поняття «фізкультурна освіта» у системі шкільної та позашкільної освіти підлітків важливим є аналіз сутності фізичного виховання, який представлений у таблиці 1.

У результаті проведеного аналізу вищезазначених дефініцій фізичного виховання спільними компонентами можемо визначити:

- зміцнення здоров'я;
- усебічний розвиток;
- загартовування організму;
- знання про рухову активність;
- формування рухових навичок;
- активну участь у суспільному житті;
- фізичне вдосконалення.

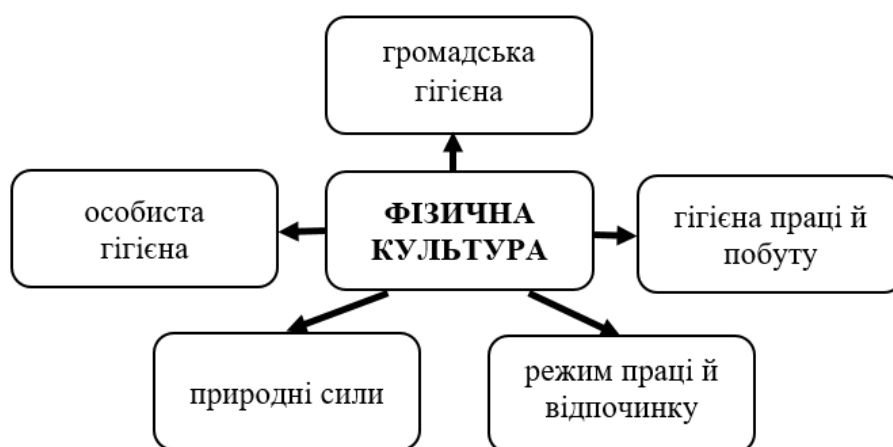

Рис. 3. Складники фізичної культури

Таблиця 1

Поняття «фізичне виховання», яке використовується в сучасній вітчизняній практиці

Автор	Назва	Поняття «фізичне виховання»
В.І. Наумчук [5]	«Словник-довідник основних термінів і понять з теорії та методики фізичного виховання і спорту»	Вид виховання, специфічним змістом якого є навчання рухів, виховання фізичних якостей, опанування спеціальних фізкультурних знань і формування свідомої потреби у фізкультурних заняттях [5, с. 58].
С.У. Гончаренко [2]	«Український педагогічний словник»	Складова частина загального виховання; соціально-педагогічний процес, спрямований на зміцнення здоров'я та загартовування організму, гармонійний розвиток форм, функцій і фізичних можливостей людини, формування життєво важливих рухових навичок і умінь [2, с. 345].
	Закон України «Про фізичну культуру і спорт», ст. 1 [9]	Напрямок фізичної культури, пов'язаний із процесом виховання особи, набуттям нею відповідних знань і умінь з використання рухової активності для всебічного розвитку, оздоровлення та забезпечення готовності до професійної діяльності й активної участі в суспільному житті [9, с. 5].
Т.Ю. Круцевич [4]	«Теория и методика физического воспитания»	Складова частина загальної системи виховання, яка забезпечує розвиток фізичного, морального здоров'я, має комплексний підхід до формування розумових і фізичних якостей особистості, фізичну та психологічну підготовку до активного життя та професійної діяльності на принципах індивідуального підходу [4, с. 78].
Б.М. Шиян [13]	«Теория і методика фізичного виховання школярів»	Педагогічний процес, спрямований на фізичне та духовне вдосконалення людини, опанування нею систематизованих знань, фізичних вправ і способів їх самостійного використання протягом усього життя [13, с. 24].

Для позначення практичної спрямованості разом із терміном «фізичне виховання» уживають термін «фізична підготовка», результатом якої є фізична підготовленість.

Система фізичного виховання дитини забезпечує її фізичний розвиток, який використовують у різних тлумаченнях, представлених на рисунку 4 [13, с. 18].

Виходячи з тематики нашої роботи, об'єктом дослідження є фізкультурна освіта дітей визначеної вікової категорії – дітей підліткового віку. Вікова періодизація розглядається багатьма фізіологами та психологами, проте педагоги віддають перевагу віковій періодизації (рис. 5) В.А. Крутецького, доктора психологічних наук, професора, фахівця в галузі педагогічної та вікової психології [1].

За вищезазначеною періодизацією підлітковий вік припадає на 11–15 років, на період, коли в організмі дитини відбуваються процеси активного зростання, з новою силою (ніж у дошкільному та молодшому шкільному віці) розвиваються необхідні для життєдіяльності фізичні якості. Саме в цей період засоби фізичного виховання мають бути спрямовані на формування опорно-рухового апарату, серцево-судинної, дихальної та нервової систем, на формування індивідуальних психічних якостей, отже, шкільній і позашкільній освіті відводиться головна роль.

Аналіз нормативно-правової бази (закони, державні стандарти), робіт видатних українських учених, словників дав можливість визначити складники фізкультурної освіти (рис. 6).

Дослідження ключових понять, які є складниками фізкультурної освіти в системі шкільництва та поза її межами, дозволило визначити зміст понять «фізкультурна освіта» та «фізкультурна освіта підлітків» у такій інтерпретації:

Фізкультурна освіта – це процес опанування теоретичних знань, практичних умінь і навичок, які пов'язані з руховою активністю, з метою фізичного, психічного та соціального розвитку людини, формування та збереження здоров'я, готовності до повсякденної та професійної діяльності, а також активної участі в суспільному житті.

Фізкультурна освіта підлітків – це процес опанування теоретичних знань, практичних умінь і навичок, які пов'язані з руховою активністю підлітка, з метою його фізичного, психічного та соціального розвитку, формування та збереження здоров'я, готовності до повсякденної та майбутньої професійної діяльності, а також активної участі в суспільному житті з урахуванням вікових змін і можливостей організму.

Рис. 4. Тлумачення поняття «фізичний розвиток»

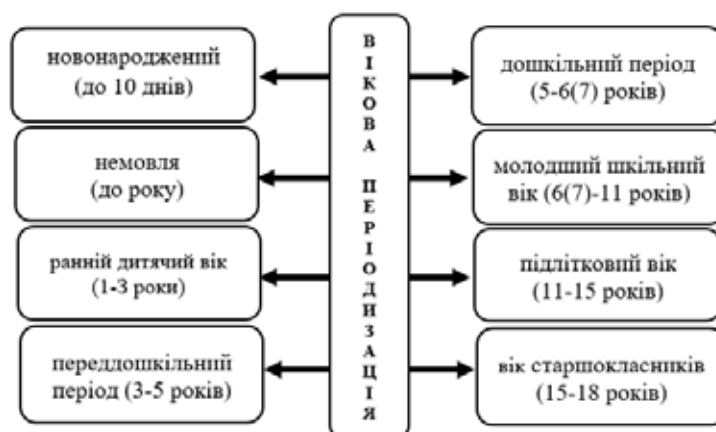

Рис. 5. Вікова періодизація В.А. Крутецького

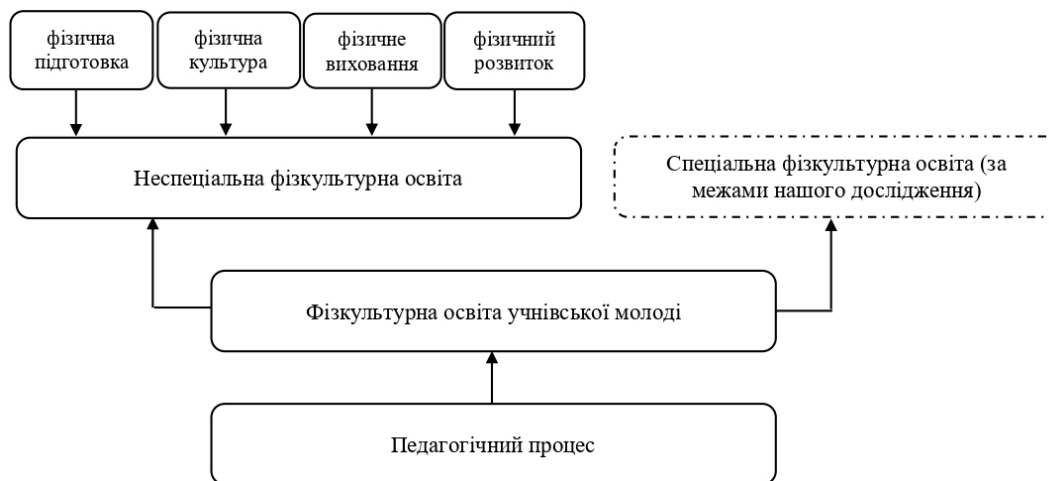

Рис. 6. Складники фізкультурної освіти

Висновки. Зіставлення змісту та визначення сутності ключових понять – «фізична культура», «фізичне виховання», «фізичний розвиток», «фізична підготовка», які представлені в наукових працях вітчизняних науковців, нормативно-правових документах (держстандартах, законах), науково-методичній літературі та словниках, дозволяє визначити поняття «фізкультурна освіта» як процес опанування теоретичних знань, практичних умінь і навичок, які пов’язані з руховою активністю, з метою фізичного, психічного та соціального розвитку людини, формування та збереження здоров’я, готовності до повсякденної та професійної діяльності, а також активної участі в суспільному житті, а також поняття «фізкультурна освіта підлітків» – процес опанування теоретичних знань, практичних умінь і навичок, які пов’язані з руховою активністю підлітка, з метою його фізичного, психічного та соціального розвитку, формування та збереження здоров’я, готовності до повсякденної та майбутньої професійної діяльності, а також активної участі в суспільному житті з урахуванням вікових змін і можливостей організму.

Перспективи використання результатів дослідження. Результати дослідження можуть стати у пригоді для ретроспективного аналізу фізкультурної освіти на різних етапах становлення, для вивчення розвитку фізкультурної освіти підлітків в умовах реформування базової освіти, а також для аналізу сучасного стану фізкультурної освіти дітей підліткового віку у шкільних і позашкільних навчальних закладах інших країн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н.П. Педагогіка : навчальний посібник. 2 вид. Київ : Академвидав, 2007. 618 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 366 с.
3. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898.
4. Круцевич Т.Ю. Теория и методика физического воспитания. Т. 1 : Общие основы теории и методики физического воспитания. Киев : Олимпийская литература, 2003. 423 с.
5. Наумчук В.І. Словник-довідник основних термінів і понять з теорії та методики фізичного виховання і спорту. Тернопіль : Астон, 2013. 96 с.
6. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.
7. Про повну загальну середню освіту Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n2>
8. Про позашкільну освіту Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 46, ст. 393. Стаття 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>
9. Про фізичну культуру і спорт Закону України. Стаття 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
10. Про освіту Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
11. Томенко О. А., Старченко А. Ю. Фізкультурна освіта старших дошкільнят: інноваційна технологія: монографія. Суми: Цьома С.П, 2016. 169 с.
12. Томенко О.А. Теоретико-методологічні основи неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді : автореф. дис. ... докт. наук з фіз. вихов. і спорту : 24.00.02. Київ, 2012. 36 с.

13. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч. 1. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. 272 с.
14. Шамардіна Г.М. Основи теорії та методики фізичного виховання. Дніпропетровськ : Пороги, 2007. 486 с.
15. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. URL: <https://www.unesco.org/en>.
16. World Health Organization. URL: <https://www.who.int/>.

REFERENCES

1. Volkova, N.P. (2007). *Pedahohika* [Pedagogy]. Kyiv [in Ukrainian].
2. Honcharenko, S.U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
3. State Standard of Basic Secondary Education, approved by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 30, 2020, № 898 [in Ukrainian].
4. Krutceвич, T.Yu. (2003). *Teoriia i metodika fizicheskogo vospitaniia* [Theory and Methodology of Physical Education]. (Vol. 1). In *General Principles of Theory and Methodology of Physical Education*. Kiev [in Russian].
5. Naumchuk, V.I. (2013). *Slovnyk-dovidnyk osnovnykh terminiv i poniat z teorii ta metodyky fizychnoho vykhovannia i sportu* [A Dictionary and Handbook of Basic Terms and Concepts in the Theory and Methodology of Physical Education and Sports]. Ternopil [in Ukrainian].
6. On some issues of state standards of complete general secondary education. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 30, 2020, № 898. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> [in Ukrainian].
7. On Complete General Secondary Education, Law of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n2> [in Ukrainian].
8. On Extracurricular Education, Law of Ukraine. Article 8. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text> [in Ukrainian].
9. On Physical Culture and Sports, Law of Ukraine. Article 1. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> [in Ukrainian].
10. On Education, Law of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
11. Tomenko, O.A., & Starchenko, A.Yu. (2016). *Fizkultura osvita starshykh doshkilniat: innovatsiina tekhnolohiia* [Physical education of senior preschoolers: innovative technology]. Sumy [in Ukrainian].
12. Tomenko, O.A. *Teoretyko-metodolohichni osnovy nespetsialnoi fizkulturnoi osvity uchnivskoi molodi: avtoref. dys. ... dokt. nauk z fiz. vykhov. i sportu*: 24.00.02. Kyiv, 2012. 36 с.
13. Shyian, B.M. (2008). *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia shkoliariv* [Theory and Methodology of Physical Education of Schoolchildren]. (Part 1). Ternopil [in Ukrainian].
14. Shamardina, H.M. *Osnovy teorii ta metodyky fizychnoho vykhovannia*. Dnipropetrovsk: Porohy, 2007. 486 s.
15. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Retrieved from <https://www.unesco.org/en>.
16. World Health Organization. Retrieved from <https://www.who.int/>.